

הגירה ומוביליות

פרופ' קארין אמית
ראש התכנית לתואר שני בהגירה ושילוב חברתי
המרכז האקדמי רופין
מב"ל אוקטובר 2019

מיהו מהגר?*

▶ **מהגר** (Migrant) - על פי האו"ם מהגר הוא אדם שהתגורר בארץ זרה (שלא נולד בה) מעל שנה אחת ללא קשר למניעי ההגירה ולנסיבותיה.

▶ אין הסכמה חד משמעית לגבי המושג (התקופה, המניעים).

▶ "מהגר" הוא מושג הכולל בתוכו סוגים שונים של מעברים בינלאומיים (מבקש מקלט/פליט, עולה בהקשר הישראלי, מהגר עבודה וכו')

▶ על פי הגדרה כללית זו על פי האו"ם יש כיום בעולם רבע מיליארד מהגרים.

הגדרות של מהגרים

▶ ההבחנה הקלאסית בין סוגי מהגרים נשענת על **המוטיבציה להגירה:**

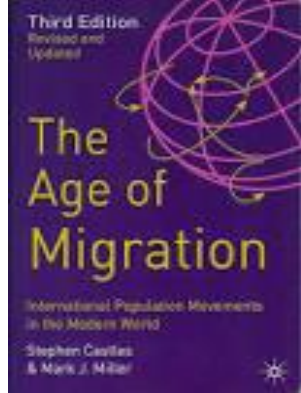
▶ **מהגר כלכלי-** (Economic migrant) – עוזב את ארץ המוצא לארץ היעד מבחירה חופשית על מנת לשפר את איכות חייו ומצבו הכלכלי (עשוי להיות מתועד/חוקי או לא, מהגר עבודה מיומן/לא).

▶ **מבקש מקלט** (Asylum seeker) **או פליט** (Refugee) –

▶ פליט הוא מבקש מקלט שהוכיח כי נשקפת סכנה לחייו כתוצאה מ- רדיפה על רקע גזע, דת, לאום, השקפתו הפוליטית, השתייכותו לקבוצה חברתית מסוימת או כתוצאה ממלחמות וסכסוכים בארץ מוצאו. הגדרת מעמד הפליטים לפי האמנה של האו"ם איננה חלה על מקרים של אסונות טבע או משברים כלכליים.

הגירה בינלאומית

▶ על פי Castles & Miller (2013) בספרם "עידן הגירה" אנחנו נמצאים בעיצומו של העידן חדש – עידן ההגירה.

▶ אפשר לומר כי עידן זה החל לאחר סיום מלחמת העולם ה-2, עם התגברות התיעוש בעולם המערבי והגדלת ההון-- אשר הובילו **מהגרי עבודה ופליטים** לעבור מארצות פחות מפותחות **לארצות מפותחות**:

ארה"ב, קנדה, אוסטרליה ומדינות אירופה.

הגירה ומוביליות כלכלית

▶ המודלים הבסיסיים להבנת תופעת ההגירה היו **מודלים כלכליים** שפותחו **בארה"ב**.

▶ במוקד המודלים עמדו **"מהגרים כלכליים"** ובחינת השתלבותם הייתה במונחים כלכליים ובדגש על שוק העבודה. השאלות שנבחנו בהקשר זה:

▶ **ברמת המיקרו:**

▶ כמה שנים מאז הגירה (YSM) נדרשות על מנת שמהגר יגיע לשכר הזהה לשכר היליד עם אותם הכישורים?

▶ אילו משתנים תורמים לצמצום הפערים בשוק העבודה בין המהגר ליליד? שפה, השכלה, כישורים רלוונטיים וכו'.

הגירה ומוביליות כלכלית

▶ ברמת המקרו:

▶ באיזו מידה תורמים מהגרים (מקבוצות שונות) לכלכלת ארץ היעד (צמיחה כלכלית, ברמת עיסוקים/ענפים ספציפיים)?

▶ באיזו מידה תורמים מהגרים (מקבוצות שונות) לכלכלת ארץ המוצא (שליחת כספים-remittances, קשרים עסקיים בינלאומיים)?

הגירה ומוביליות כלכלית

▶ ההנחה במודלים אלו – המהגר הכלכלי משלם מחיר כלכלי וחברתי עם הגעתו לארץ היעד (ארה"ב) המתבטא ברמות שכר נמוכות יחסית עם הגעתו. המהגר מאמין שזה ישתלם לו ויש לו מוטיבציה ויכולת להצליח-- כל שנה בארץ היעד משפרת את מעמדו...

▶ ממצאים ממחקרים עד לסוף שנות ה-70 חיזקו טענות אלו והובילו להסתכלות מאוד אופטימית על שילובם הכלכלי של מהגרים בארה"ב ובעולם (Chiswick, 1979).

הגירה ומוביליות חברתית

מודלים סוציולוגיים העוסקים בהבנת המוביליות החברתית של המהגרים דרך משתנה **זמן ההגירה**:

- ▶ 1. מודל כור ההיתוך
- ▶ 2. מודל הרצף האתני
- ▶ 3. מודל העמידה בתור
- ▶ 4. מודל ההצפה

מודל כור ההיתוך

▶ מודל אמריקאי "The Melting Pot" -- כור ההיתוך, נקרא בספרות גם **מודל האסימילציה**.

▶ מודל זה מבטא חשיבה לפיה המהגרים צפויים להיטמע במהלך חייהם בארץ החדשה ולא אמורים להימצא הבדלים בינם לבין הילידים תוך דור (עד 25 שנה) בשוק העבודה או בחברה.

זמן ההגירה - מודל הרצף האתני

- מודל הרצף האתני "Succession - Model" מתייחס אל הריבוד האתני כמייצג את סדר הגעתן של הקבוצות השונות לארץ הקולטת והתפיסה היא ש **"כל הקודם זוכה"**.
- עפ"י מודל דינאמי זה הריבוד האתני נוצר ע"י גלי מהגרים כאשר כל קבוצה אתנית חדשה נקלטת בתחתית הסולם התעסוקתי ומקבלת את העמדות הפחות מתוגמלות ומבוקשות. קבוצות אתניות הנמצאות כבר במערכת נדחפות כלפי מעלה עם כניסתה של קבוצה חדשה.
- מכאן, שמעמדה של כל קבוצה וקבוצה תואם את זמן הגעתה לארץ היעד.

זמן ההגירה- מודל העמידה בתור

Queuing

- על פי מודל זה יש משמעות לזמן שבו הגיע המהגר, אבל הטענה היא שהוא **יכול לשנות את מיקומו ב"תור" לפי מאפייניו וכישוריו.**
- מכאן שמהגרים בעלי מאפיינים סוציו אקונומיים גבוהים יותר (השכלה, מקצוע) יוכלו לשנות את מיקומם בתור.
- חשיבותם של המאפיינים יכולה להשתנות לפי תקופות ומצב החברה הקולטת. לדוגמה: בתקופות מסוימות יכולה להיות העדפה למקצועות מסוימים (עבורם יקוצר התור) ולא לאחרים.

זמן ההגירה - מודל ההצפה Overflow

- מודל המתמקד במהגרים המגיעים **בתקופות הגירה המונית**, כחלק מזרם הגירה גדול ("הצפה" של מהגרים).
- מהגרים המגיעים כחלק מהגירת הצפה **נדחקים לתחתית** הסולם החברתי (ללא קשר לכישוריהם).
- ברגע שמהגרים אלו מגיעים ונכנסים לתחתית - נוצרות הזדמנויות לקידום ולשיפור המעמד החברתי של הוותיקים.

הגירה ומוביליות- היבט המדיניות

▶ מדיניות ההגירה של ארה"ב משנת 1920 מתבססת על הכנסת מהגרים לפי **מכסות** (quotas) לפי ארצות, בעיקר אירופאיות. חלק ממהגרים אלו הם פליטים ממלחמות באירופה. בתקופה זו מרבית המהגרים הם **מאירופה**.

▶ שינוי המדיניות למדיניות על פי **איחוד משפחות** בשנת 1965 משנה את פרופיל המהגרים (עליה במהגרים היספנים, אפריקאים ואסיאתיים) וכך גם בדפוס ההשתלבות הכלכלית שלהם- פחות מוצלח.

הגירה ומוביליות- היבט המדיניות

▶ בשנת 1990 ארה"ב מוסיפה למדיניות קריטריונים המתבססים על **כישורים**.

- ▶ לאחרונה ממשל טראמפ הכניס מספר תקנות המגבילות כניסה והישארות גם של מהגרים בעלי כישורים:
- ▶ הגבלות על אשרות עבודה מסוג H-1B המאפשרות העסקה של מומחים שאינם אזרחים
- ▶ הגבלת קבלת גרין-קארד על בסיס סיכויי השתלבות כלכלית

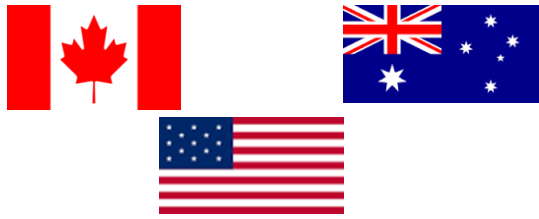

הגירה ומוביליות - היבט המדיניות

▶ **קנדה**, עד לשנות ה 60 היא מדינת הגירה שקלטה בעיקר מהגרים בריטים וצרפתים. בשנת 1966 השתנתה המדיניות לשיטת נקודות המתבססת על **כישורים** (השכלה, שפה, מקצוע) **וממון**.

▶ **אוסטרליה**, מדינה שעד 1973 נתנה עדיפות לבריטים ולאירופאים ודגלה במדיניות "אוסטרליה הלבנה" - שינתה את מדיניותה ומאפשרת כניסת מהגרים ללא הגבלה אתנית בדומה לקנדה - שיטת נקודות על פי **כישורים**.

▶ מדינות אלו, בדומה למדינות החתומות על **אמנת הפליטים של האו"ם 1950** מקבלות מכסות מוגדרות של **פליטים** כל שנה

הגירה ומוביליות

- ▶ **ארה"ב, קנדה ואוסטרליה** - הן מדינות הגירה קלאסיות. הגירה נתפסת כחלק מהאתוס שלהן (בווריאציות שונות).
- ▶ **בקנדה ואוסטרליה** יש אף הבנה כי מבחינה דמוגרפית המהגרים הכרחיים לפיתוח הכלכלה והחברה. בארצות אלו קיימת **מדיניות "רב תרבותית"** המחייבת התייחסות חברתית-תרבותית לקבוצות מיעוט ומהגרים.

הגירה ומוביליות כלכלית וחברתית

- ▶ בארצות ההגירה הקלאסיות: **ארה"ב, קנדה ואוסטרליה** הצטברו לאורך השנים עדויות ממחקרים רבים על:
 - ▶ **התרומה הכלכלית החיובית** של המהגרים (ברמת המקרו).
 - ▶ **שילוב כלכלי מוצלח** של מהגרים (ברמת המיקרו).
- ▶ עם זאת, ובעיקר בגלי ההגירה המאוחרים יותר, הכוללים גם מהגרים לא מתועדים ומבקשי מקלט, יש גם עדויות על:
 - ▶ **קשיים סוציו-אקונומיים** שיש לקבוצות מסוימות של מהגרים.
 - ▶ **קשיים** אלו מתמשכים גם **בדור השני והשלישי** של המהגרים.
 - ▶ לצד הקשיים וההבדלים על בסיס כלכלי מתחזקים **הבדלים חברתיים-תרבותיים**.

הגירה ומוביליות כלכלית וחברתית

▶ **מה קורה באירופה?**

▶ מדינות אירופה במשך שנים רבות היו בעיקר מדינות מהן **יצאו מהגרים** לארצות ההגירה הקלאסיות.

▶ היציאות המשמעותיות היו של **פליטים מאירופה** כתוצאה ממלחמות וסכסוכים באירופה.

▶ **ומהגרים כלכליים** שרצו לצאת לעולם חדש של הזדמנויות.

הגירה באירופה- היבטי מדיניות

▶ **מדינות מערב אירופה** הופכות לארצות יעד למהגרים עם סיום מלחמת העולם ה-2 (1945):

▶ 1. הגירת **עובדים "אורחים"** - Guest-workers מפריריית אירופה (ארצות המזרח התיכון, אירלנד ופינלנד) למערב אירופה. מרביתם גברים צעירים שגויסו לעבודות שיקום יזומות לאחר המלחמה, מתוך הנחה שהם זמניים.

▶ 2. הגירת עובדים **מהקולוניות לשעבר** - colonial workers. חלק החזיקו באזרחות ארץ היעד וחלק הגיעו באופן לא חוקי.

▶ למרות הכוונות הזמניות והעדר "אתוס הגירה" במדינות אירופה - חלק מהמהגרים ומשפחותיהם השתקעו באירופה (הגירת שרשרת).

הגירה באירופה

- ▶ בתחילת שנות ה 70 חלה האצה בתהליכי **גלובליזציה** המתבטאים בשינויים כלכליים כלל עולמיים.
- ▶ **חל גידול במספר המהגרים** לארצות ספציפיות במערב אירופה וסקנדינביה (טורקים ומהגרים מבריה"מ לשעבר לגרמניה, מהגרים מוסלמים לשבדיה ולדנמק וכו'..).
- ▶ במקביל מתהווה בארצות מערב אירופה **דור שני ושלישי** של מהגרים ומתחילות עדויות מחקריות על **קשיים כלכליים חברתיים ותרבותיים** בקליטתם.

הגירה באירופה

▶ מאז שנות ה-90:

- ▶ ישנה ירידה משמעותית בשיעורי הילודה בארצות האירופאיות
- ▶ עלייה בתוחלת החיים - הזדקנות האוכלוסייה
- ▶ התפתחות כלכלית מואצת של ארצות שונות בכלל אירופה (והפיכה ל"איחוד אירופאי")

צורך כלכלי גובר והולך של מדינות אירופה במהגרי עבודה

רצון של מהגרים (מהגרי עבודה ופליטים) להגר לאירופה

הגירה באירופה

▶ בעשור האחרון, ובצורה מואצת בחצי שנה האחרונה, כתוצאה ממלחמות/סכסוכים/קשיים כלכליים במזרח התיכון ובאפריקה

זרם של מבקשי מקלט/פליטים מהמזרח התיכון (עיראק, סוריה) המגיעים או דרך היבשה או דרך הים

זרם של מהגרים (מבקשי מקלט ומהגרים כלכליים) מאפריקה- לרוב דרך הים

הגירה באירופה - היבטי מדיניות

▶ למרות שמרבית ארצות אירופה חברות ב"איחוד האירופאי"

וחתומות על אמנות שונות (אמנת שנגן לתנועה חופשית, אמנת הפליטים של האו"ם, אמנת דבלין לאחריות המדינה הבטוחה הראשונה אליה מגיע מבקש מקלט וכו'..)

▶ **לכל אחת ממדינות אירופה יש מדיניות הגירה עצמאית** לצד תנאי שילוב/קליטה שונים למהגרים.

▶ אחד האתגרים המשמעותיים הניצבים בפני אירופה - להגיע להסכמות בנוגע למדיניות ההגירה - לאור השינויים הגלובליים העכשוויים והעתידיים.

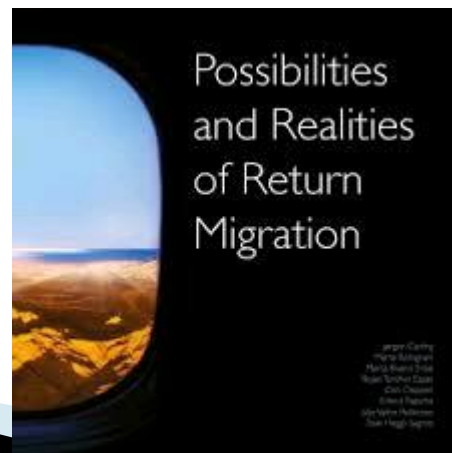
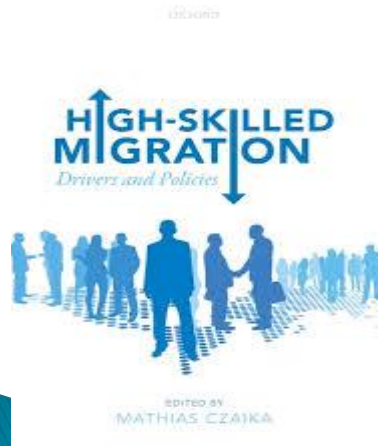

הגירה באירופה- היבטי מדיניות

- ▶ בשנת 2015 היה שיא בהגירה לאירופה (הגירת הצפה) בעקבות המשבר בסוריה.
- ▶ גרמניה נקטה בגישה פתוחה של קבלת מבקשי המקלט. אך דעת הקהל הגרמני והאירופאי בנושא הובילה לשינוי משמעותי בגישה.
- ▶ חלק מהפתרונות המוצעים כיום בדיונים בין מדינות אירופה כדי להתמודד עם סוגיית ההגירה הבוערת- הם **פתרונות כלכליים וצבאיים מחוץ לאירופה:**
- ▶ הזרמת כספים ומעורבות כלכלית גוברת בארצות שולחות מהגרים באפריקה (ועידת מלטה).
- ▶ מעורבות צבאית בסכסוכים במזרח התיכון.
- ▶ הסכם כלכלי עם טורקיה לבלימת כניסת המהגרים דרכה

הגירה ומוביליות כלכלית

- יש לזכור כי מדינות רבות באירופה לצד מדינות נוספות בעולם (יפן, קנדה) – נמצאות במצוקה דמוגרפית וזקוקות למהגרים...
- יש ניסיונות למשוך (ולהתחרות) על מהגרים מפרופיל מסוים.
- יש ניסיונות לגייס מהגרים מהפזרות.

רגל פה רגל שם...

הגירה ומוביליות- הגירה טרנס-לאומית

- ▶ **הגירה טרנס-לאומית** מתייחסת לנטייה בקרב מהגרים, בעיקר בעשורים האחרונים, לשמור על קשרים/זיקה עם ארץ מוצאם במקביל להשתלבותם בארץ היעד (Bartram, Poros & Monfort 2014)
- ▶ שימור הקשרים עם ארץ המוצא מתאפשר ביתר קלות הודות לתהליכי גלובליזציה מואצים ופיתוחם של אמצעים טכנולוגיים מתקדמים (תחבורה, טלפון ואינטרנט).

רגל פה רגל שם...

הגירה ומוביליות- הגירה טרנס-לאומית

ישנם מספר **דפוסים טרנס-לאומיים בשוק העבודה** שמאתגרים את בחינת המוביליות הכלכלית והחברתית של המהגרים:

▶ **מהגרים מולטי-לוקאליים:** המהגרים אשר עובדים (פיזית) בארץ מוצאם וחיים על הקו בין ארץ היעד לארץ המוצא-- בעצם מנהלים חיים ביותר ממיקום גיאוגרפי אחד.

▶ **מהגרים טרנס-לאומיים:** דפוסי תעסוקה שונים של מהגרים המחברים בין ארץ המוצא לארץ היעד.

הגירה ומוביליות- הגירה טרנס-לאומית

רגל פה רגל שם...

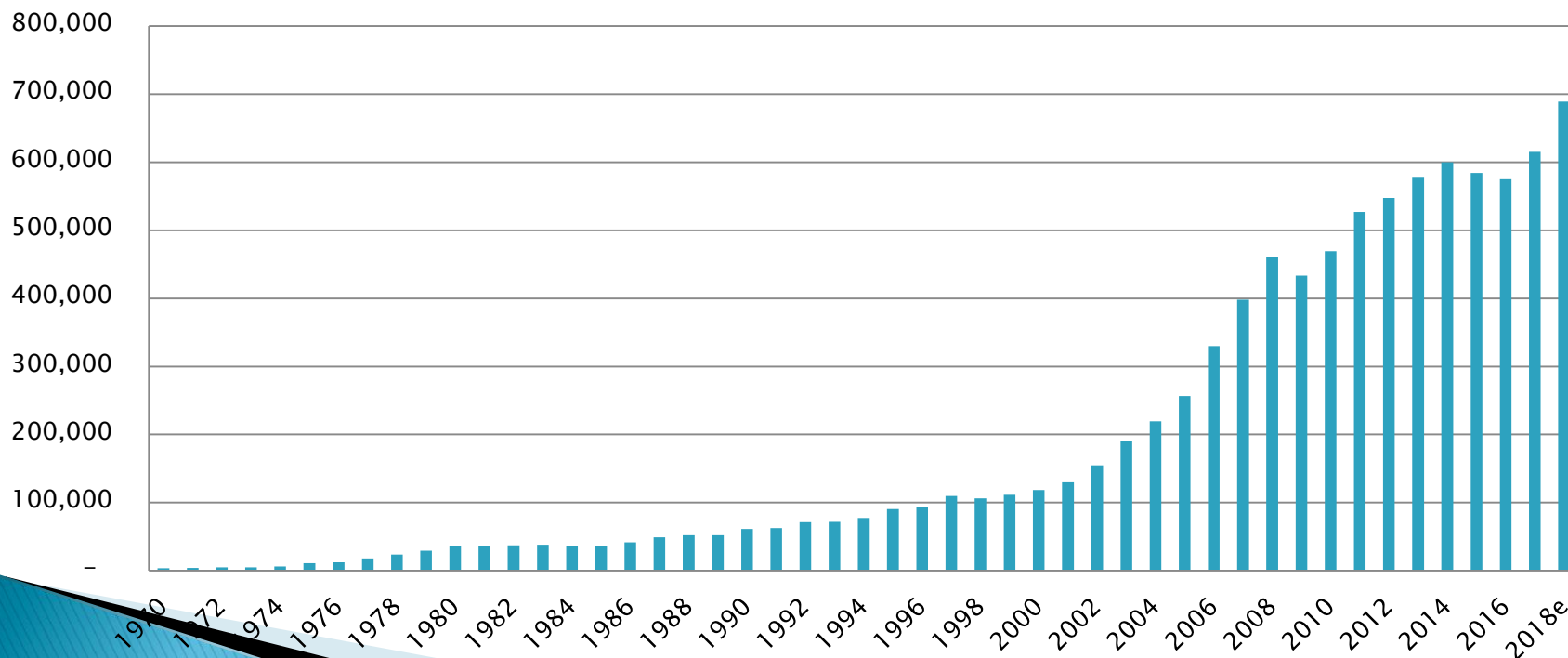
- ▶ **מהגרים טרנס-לאומיים- וכלכלה אתנית:**
- ▶ **עסקים אתניים** במובלעות אתניות (China Town)
- ▶ **כלכלה ה"נשלטת" עי ידי קבוצה אתנית** - מדובר על דומיננטיות של קבוצה אתנית (מהגרים) **בסקטור** מסוים מבלי להיות "הבעלים".
- ▶ **לדוגמא:** רופאים ממוצא הודי בארה"ב ובאנגליה, דומיננטיות של עולים מבריה"מ במקצועות הסיעוד, מטפלים מהפיליפינים בארצות שונות וכו'.
- ▶ **שליחת כספים לארץ המוצא** (remittances)
- ▶ **מתן שירות לקהל בארץ המוצא-** תעסוקה (פיזית) בארץ היעד במסגרת ארגונים/שלוחות מארץ המוצא ומתן שירות לקהל בארץ המוצא (לדוגמא מוקדי שירות טלפוניים)

רגל פה רגל שם...

הגירה ומוביליות- הגירה טרנס-לאומית

שליחת כספים לארץ המוצא (remittances) נתוני הבנק העולמי ▶

Migrant remittances inflows US\$ million

העברת כספים מהארץ הקולטת לארץ המוצא

remittances

▶ מנתוני הבנק העולמי מדובר על **690 ביליון (מיליארד) דולר** של העברות כספיות של מהגרים ב 2018

▶ למדינות מתפתחות כספים אלו מהווים שעור משמעותי בתוצר הלאומי הגולמי שלהם (הודו, סין פיליפינים מקסיקו וכו')

▶ מחשבוני הבנק העולמי:

▶ <http://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data>

הגירה ומוביליות בעידן הגלובלי והטרנס-לאומי

▶ הביטויים הרבים של הגירה טרנס-לאומית והמידע הרב אליו חשוף הציבור בכל הנוגע להגירה בעולם- מאתגרים את הדיון הבסיסי בשאלות שהעסיקו חוקרי הגירה רבים:

▶ איך נכון להגדיר היום "מהגר"?

▶ האם בתקופה הנוכחית נוצרים מעמדות שונים של מהגרים (רצויים יותר ופחות)?

▶ איך נכון למדוד מוביליות של מהגרים?

תודה
Dankie Gracias
Спасибо شكراً
Merci Takk
Köszönjük Terima kasih
Grazie Dziękujemy Děkojame
Ďakujeme Vielen Dank Paldies
Kiitos Täname teid 谢谢
Thank You Tak
感謝您 Obrigado Teşekkür Ederiz
Σας Ευχαριστούμ 감사합니다
ਖਭੁਖਭੁ
Bedankt Děkujeme vám
ありがとうございます
Tack